

İBN VEKÎ

(ابن وكي)

Ebû Muhammed el-Hasen b. Ali
b. Ahmed b. Muhammed ed-Dabbî
el-Âtis et-Tinnîsî
(ö. 393/1003)

Şair, edip ve tenkitçi.

306 (918) yılında Mısır'ın Dimyat yakınındaki Tinnîs (Buhayretülmenzile) şehrinde doğdu. Varlıklı ve kültürlü bir ailenin çocuğudur. *Ahîbârü'l-kuḍât ve tevârîhihim* adlı eserinin müellifi olan ve Vekî diye anılan büyük dedesi Ebû Bekir Muhammed b. Halef fıkıh, Arap dili ve edebiyatı, şiir ve tarih âlimi olup Ahvaz'da ve bazı şehirlerde kadılık yapmıştı. Babası da dil ve ahbâr âlimiydi. Ailesinin, büyük dedesi Vekî'in Bağdat'ta vefatından sonra Mısır'a göç etmiş olabileceği kaydedilmektedir. İbn Vekî'in hocaları hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kendisi sadece Ebû'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Mühellebî'nin adını zikretmektedir (*el-Münşif li's-sârik*, s. 133, 270). Bilgisini ve kültürünü arttırmak için Şam ve Irak'a gidip buralarda çeşitli âlimlerle görüşen ve onların derslerine devam eden İbn Vekî'in Hz. Ali hakkında yazdığı şiirlerden mutedil bir Şîî olduğu anlaşılmaktadır. 7 Cemâziyelevvel

393'te (14 Mart 1003) Tinnîs şehrinde vefat etti ve orada defnedildi.

İbn Vekî, çiçek ve şarap tasvirlerinin önemli yer tuttuğu şiirlerinde tevazu, hoşgörü, israf, kibir, kıskanç arkadaşstan uzaklaşma, sır saklama, kanaat ve yolculuğun faydaları gibi konuları da işlemiştir. Şiirleri güzel teşbihlerle dolu olup teşbih konusunda belâgat kitaplarında şiirlerinden çok sayıda örnek verilmiştir (*Divân*, neşredenin girişi, s. 12-13). Seâlibî onun ilmi, sanatı ve şahsiyetiyle çok etkili bir insan olduğunu söyler (*Yetimetü'd-dehr*, I, 434).

Eserleri. 1. *Kitâbü'l-Münşif*. İbn Vekî şairliğinden çok Mutenebbî'nin şiirlerinin eleştirisine dair kaleme aldığı bu eseriyle tanınır. Eserin adını *el-Münşif* koyduğu halde eleştirilerinde son derece sübjektif davranmış, en küçük benzerlikleri bile inihal olarak değerlendirmiştir. Eseri Muhammed Rıdvân ed-Dâye *el-Münşif fi nakdi's-sîr ve beyânî serikâti'l-Mutenebbî ve müşkili şîrihi* (Dimaşk 1981), Muhammed Yûsuf Necm *Kitâbü'l-Münşif li's-sârik ve l-mesrûk minhû fi izhâri serikâti Ebi'l-Tayyib el-Mutenebbî* (Küveyt 1984; I-II, Beyrut 1992), Hammûdî Zeynüddin Abdülmeşhedânî *el-Münşif fi'd-delâleti 'alâ serikâti'l-Mutenebbî* (Beyrut 1993) adıyla yayımlamışlardır.

İbn Cinnî, bu kitaba *en-Nakz 'alâ İbn Vekî fi şîri'l-Mutenebbî ve taḥṭi'eti-hî* adıyla bir reddiye yazmıştır. 2. *Divân*. İbn Hallikân İbn Vekî'in hacimli bir divanı olduğunu söyler (*Vefeyât*, II, 104). Ancak bu divanın tamamı günümüze intikal etmemiştir. Hüseyin Nassâr, şairin şiirlerinden 630 beyitlik bir kısmı çeşitli kaynaklardan derleyerek *İbn Vekî şâ'irü'z-zehri ve'l-ḥamr* adıyla neşretmiştir (Kahire 1953). Tunus Dârü'l-kütübî'l-vatanîyye'de bulunan (nr. 8243) ve müellifi belli olmayan *Özrû'l-ḥalî' bi-şî'ri İbn Vekî* adlı yazma Hüseyin Nassâr'ın yayımladığı şiirlerden 300 beyit daha fazlasını içermektedir. Hilâl Nâcî'nin *Divânü el-Hasan b. 'Alî ed-Dabbî eş-Şehir bi-İbni Vekî et-Tinnîsî* adıyla yayımladığı eserde ise (Beyrut 1411/1991) 1200'den fazla beyit bulunmaktadır. 3. *Âdâbü'l-muḥibbîn ve nüzhetü'l-âşîkîn*. İbn Vekî ve başka şairlere ait aşk ve gazel şiirlerinden oluşan eserin bir nüshası el-Methafü'l-İrâkî'de bulunmaktadır (Nakşibendî, nr. 16). Eserin Tunus Âşûriyye Kütüphanesi'nde de 463 (1071) istinsah tarihli bir yazmasının bulunduğu kaydedilmektedir. 4. *Kaşide* (Brockelmann, *GAL*, I, 91).

İbn Vekî'in kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *el-İḥvân* (*İzâhu'l-meknûn*, II, 264; İbn Hallikân, *Mekki* b. Ebû Tâlib'in bu eserden seçmeler yaparak *Munteḥabü Kitâbi'l-İḥvân* adıyla bir eser yazdığını kaydeder [*Vefeyât*, V, 276]); *Bahrü'l-evhâm* (*Keşfü'z-zunûn*, I, 224).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Vekî, *Divân* (nşr. Hilâl Nâcî), Beyrut 1411/1991, neşredenin girişi, s. 7-19; a.mlf., *el-Münşif fi nakdi's-sîr ve beyânî serikâti'l-Mutenebbî* (nşr. Muhammed Rıdvân ed-Dâye), Dimaşk 1981, neşredenin girişi, s. 5-18; a.mlf., *el-Münşif li's-sârik ve'l-mesrûk* (nşr. Muhammed Yûsuf Necm), Beyrut 1992, s. 133, 270, neşredenin girişi, I, a-b; a.mlf., *el-Münşif fi'd-delâleti 'alâ serikâti'l-Mutenebbî* (nşr. Hammûdî Zeynüddin Abdülmeşhedânî), Beyrut 1993, neşredenin girişi, I, 15-54; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 127; Seâlibî, *Yetimetü'd-dehr*, I, 434-435; İbn Reşîk el-Kayrevânî, *el-'Umde* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut 1972, II, 281; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, V, 236-237; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, XII, 64; İbn Hallikân, *Vefeyât*, II, 104-107; V, 276; Zehebî, *A'lamü'n-nübelâ'*, XVII, 64; Safedî, *el-Vâfi*, III, 43-44; Yâfî, *Mir'âtü'l-ce-nân*, II, 445-446; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, XI, 130; *Keşfü'z-zunûn*, I, 224; II, 1862; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 343-344; Brockelmann, *GAL*, I, 91-92; *Suppl.*, I, 147; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 273; *İzâhu'l-meknûn*, II, 264; Kehlâle, *Mu'cemü'l-mu'ellifîn*, III, 248-249; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, II, 581-583; A'yânü's-Sî'a, V, 160-165; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 201; İhsan Abbas, *Târîhu'n-naḥḍi'l-edebî 'inde'l-'Arab*, Amman 1986, s. 294-312; Ebû Muhammed Vekîlî, "İbn Vekî", *DMBİ*, V, 86-87.

MUSA YILDIZ

İbn Vekî'in *Kitâbü'l-Münşif* adlı eserinin ilk iki sayfası (Berlin Staatsbibliothek, nr. 7577)

